

Békési Péter – Csizmazia András – Tóth Arnold

Néphagyományaink éltetője a regöscserkészzet

„Isten áldja meg a magyart, tartson neve, míg a Föld tart. Isten áldjon meg bennünket, minden igaz magyar embert” – énekelte idén nyáron Nádudvaron a Kárpát-medence minden szegletéből összesereglett cserkész a himnuszukká emelt palóc népdalt a helységnevekkel telehímzett regös zászló felvonásakor. A rendszerváltás óta harmincadik alkalommal táborozott együtt 300 regöscserkész fiatal a közel egy évszázaddal ezelőtt lefektetett cserkész-eszmeiség jegyében.

A cserkészetnek mint önkéntes, vallásos, politikamentes ifjúsági mozgalomnak a célja, hogy a társadalmat olyan életrevaló, elkötelezett, felelős, egészséges polgárok alkossák, akiknek fontos, hogy önmaguk folyamatos nevelése által Isten felé növekedjenek. A cserkészzet pedagógiai alapjait több mint 100 éve fektette le az alapító angol Robert Baden-Powell, aki a talpraesett, a magát minden helyzetben megállni képes ember eszményét célozta meg a cserkészettel. A világ legnagyobb ifjúsági mozgalmává nőtte ki magát, azonban Magyarországon egyedülálló módon fontos szerepet tölt be a fiatalok nevelésében a magyar kultúra ápolása, különös tekintettel a népi hagyományainkra.

A magyar cserkészzet egyik szakágának, a regöscserkészetnek a hivatása: megtalálni identitásunkat a népi gyökerekben, megismerni és magunkba szívni a falu kultúráját. Sík Sándor így fogalmazott egykoron: *„A regöscserkészet minden eszközzel arra törekszik, hogy az egész cserkészmozgalmat gyökeres magyar színekkel itassa át.”*¹ Míg a két világháború közti időszakban a kulturális szolgálat kiemelkedő fontossággal bírt, addig a rendszerváltást követő megváltozott társadalmi környezetben elsősorban az vált meghatározóvá, hogy fiatalokat közel kell hozni a

magyar népi kultúrához, oly módon, hogy ne érezzék magukat egyedül ezen értékrend felvállalásával. Megélni kell a hagyományainkat, élni velük, használni, mindennapi életünk, értékrendünk, gondolkodásunk részévé tenni.

A tanulmány időrendben mutatja be a regöscserkészzet munkásságát, szerepét és kihívásait, az 1920-as évektől napjainkig.

¹ Sík (1930)

Hidat építeni a város és a falu közé.² A XX. század első felében nem úgy tekintettek a paraszti kultúrára, mint nemzetünk szerves részét képező érték-körre, és nem volt ez másképp kezdetben a cserkészeten belül sem. A cserkészlet elsősorban a városi gyerekek, fiatalok számára volt elérhető, de már korán akadtak olyan vezetők, akik az egyrészt társadalmi rétegeiben, másrészt földrajzilag is széttagolt magyarság egybeolvasztásán munkálkodtak.

A regöscserkészlet szellemi atyjának tekinthető református pedagógus, filozófiai író, egyetemi tanár és cserkészvezető, Karácsony Sándor (1891–1952) újszerű pedagógiai módszerekkel építette be az általa alapvető fontosságúnak tartott népismereti tartalmakat az oktatásba és a cserkésznevelésbe.

Szülőfalujában, Földesen a téli és nyári szünetekben „parasztgimnáziumot” szervezett az iskolapadból kimaradt falusi gyerekek számára.³ A gimnáziumban és minden ifjúsági összefüggés nélkül meghonosította a népdaléneklést, de a cserkészmozgalom dalkultúráját, zenei igényeit akkor is, és utána még hosszú ideig alapvetően a műdalok, a cserkésznoták, az irredenta kesergők, a katonás menetek és az indiánromantika jellemezték.

1924-re kialakult és megszilárdult az a gyakorlat, hogy a Budapesti Keresztény Ifjúsági Egyesület cserkészcsapata nyári táborait az Alföld falvai mellett rendezte, és itt a cserkészek a helyiekkel közösen táboroztak. Irodalmi táborúzó, közös népdaléneklés, játékdélelőttök, régészeti feltárás és néprajzi gyűjtőmunka, falusi csapatok szervezése – ezekre a kipróbált alapokra épített később a regöscserkészlet.

A Cserkészszövetség hivatalos közlönye, a Vezetők Lapja először 1924-ben szólította fel a cserkészeket, hogy végezzenek rendszeres falumunkát. A felhívás a 18–24 éves öregcserkészeknek szólt, és kimondottan a falukutatás, a falusi cserkészlet terén kívánta aktivizálni ezt az egyre növekvő létszámú fiatal réteget.⁴ 1926-ban, a felvidéki magyar cserkészek körében találkozunk először a „regös” elnevezéssel. A regös előnevet megkapta minden cserkész, aki háromszor sikeresen mesélt, szavalt vagy zenélt falusi gyerekeknek.

Karácsony Sándor 1928-ban elérkezettnek látta az időt, hogy kísérleti pedagógiájának nyolcéves tapasztalatait a szélesebb nyilvánossággal is megossza, és úgymond a „regöscserkészletet meghirdesse”. A cserkészletben egy új irányzat, egy kisebbfajta belső mozgalom született, amely komoly célokat tűzött az ifjúság elé.⁵

A Magyar Cserkészszövetség kezdeti álláspontja a regöscserkészlet ügyében, hogy falura csak kellően felkészített, kizárólag tizennyolc éven felüli cserkészek menjenek, pontosan meghatározott célokkal. A munka célja nem a népboldogítás és a falumentés, hanem a szerető találkozás a falu népével.⁶

A szövetség kiadásában, Karácsony Sándor közreműködésével két alapvető fontosságú könyvecske jelent: a *101 magyar népdal* 1929-ben, Bárdos Lajos

² Tóth (2019)

³ Karácsony Sándor: *Kísérleti parasztgimnázium Földesen, az 1919–20. tanévben*. Közli: Hatvany (1994) 7.

⁴ *Vezetők Lapja* (1924. november). Idézi Gergely (1989) 126.

⁵ Jánosi (1974) 28.

⁶ Gergely (1989) 129.

Matyó viseletes regös és a skót szoknyás cserkész
együtt ropja a gödöllői dzsemborin
(Márton Lajos grafikája)

igen jelentős volt. A gödöllői dzsembori táncos raja volt az első regöscserkész néptáncgyüttesnek tekinthető formáció, ezt megelőzően sehol nem volt még színpadra alkalmazott néptánc a cserkészmozgalomban.⁸ A dzsembori után fellendült a cserkészzetben a színjátszó tevékenység is, amit a regösök az autentikus népi kultúrával, népszokások színpadra állításával gazdagítottak.

Emberebb ember, magyarabb magyar. Sík Sándor (1889–1963) piarista tanár, költő, cserkészvezető így vallott: *„A regöscserkészzet hivatása: visszatérve a népi gyökerekhez, magunkba szívni a falu kultúráját. A regöscserkészzet egyik ága folklorisztikai gyűjtésekkel foglalkozik. Egy másik ága szociográfiai szempontból dolgozza fel tanulmányait. Ezek már komoly tudományos munkaszámba mennek, és új utat jelölnek a magyarországi ifjúsági mozgalmakban.”*⁹

1939-re a regöscserkészzet céljai és módszerei letisztultak, általánosan elfogadottá váltak a mozgalmon belül. Egyrészt megismerni, megszeretni és összegyűjteni a magyar nép kincseit, különösen a cserkészzetben hasznosíthatókat, másrészt népszerűsíteni és terjeszteni a népi műveltség értékeit a cserkészzetben és a társadalomban.

⁷ Bárdos (1929) 3–5, Karácsony (1930). Mielőtt Bartók Béla 1924-es népdal-monográfiája megjelent, Karácsony Sándor Bartalus István népdalgyűjteményeit használta autentikus forrásként. A regöscserkészek daloskönyvének címét, a *101 magyar népdalt* is tőle vette: azonos címmel már megjelent egy dalgűjtemény a 19. században (Bartalus István, *101 magyar népdal*, Pest, 1861), Gellért (1995) 235. A *Regös Káté* szerzői között találjuk Györfly István néprajzkutatót, és ott vannak szerzőtársként Faragó Ede és Aradi Zsolt cserkészztisztek, akik Karácsony Sándorral párhuzamosan próbáltak falusi cserkészzetet szervezni az 1920-as évek második felében.

⁸ Vitányi (1964) 30, Kardos (1987) 48. Az 1924-es dániai dzsemborin még nem néptáncokkal szerepeltek a magyarok.

⁹ Sík (1930)

Az 1940–41. cserkészévben a regöscserkészek 400 községben regöltek, több mint 100.000 főnyi közönség előtt, és 800 községben végeztek adatgyűjtést.¹⁰ Az Országos Regös Estet 1942. március 20-án rendezték meg a budapesti Magyar Művelődés Házában. A gondosan előkészített színházi előadáson a regösjárások műsorait állították színpadra, 17 regöshad részvételével.¹¹ Elmondható, hogy az 1939–

A pápai regösök dramatizált népmeséket és népdalokat adnak elő 1941-ben

1944 közötti öt év tekinthető az egykori regöscserkészlet fénykorának.

Teleki Pál¹² a regöscserkészek által végzett munkát annyira fontosnak tartotta, hogy a magyar cserkészlet egyik alappilléreként határozta meg a népi kultúrát: *„Ha mi nem tartjuk meg a magunk mivoltát, a magunk lelkeségét, a nemzetnek a maga mivoltáról vallott felfogását, amely itt ezen a helyén a világnak, ebben az időben és térbeli tájban az egyedüli lehető, földrajzilag és népileg adott, abban az esetben megszűnik a nemzet Európának egyik nemzete, alkotóeleme lenni. Akkor emberek leszünk csak, porszemek, széjjelhullunk és soha többé felismerhetők nem leszünk.”*¹³

1945-től kezdődően a politika nem engedte a valódi cserkészmunka folytatását, és a regöscserkészek tevékenységét illetően elsősorban a népi kultúra színpadra vitelét támogatta, így ebben az időszakban a regöscserkész táncgyűttesek megalakulása és kibontakozása történt. Meghatározó tánckoreográfus személyisége Rábai Miklós (1921–1974) volt, aki a békéscsabai regösökből megalakította a Batsányi együttest, amely későbbi magját képezte az 1950-ben megalakuló Állami Népi Együttesnek. Regöscserkészek töltötték meg azokat a nem-cserkész néptáncgyűtteseket is, amelyek 1945 után gombamód szaporodtak a fővárosban. Így gyakorlatilag regöscserkészekből szerveződött meg Magyarországon az egész néptáncmozgalom.¹⁴

1947-ben a kommunista diktatúra még támogatja egy 200 fős, cserkészekből álló regös néptáncos kontingens kijutását a francia dzsemborira, de jellemző a korszak politikai álságosságára, hogy a következő évben, 1948-ban betiltják a cserkészletet, illetve diktatórikus módon „beolvasztják” az úttörőmozgalomba.

¹⁰ Morvay é. n. A Szövetség (ekkor már Magyar Cserkészmozgalom) taglétszáma 53.500 fő. A hivatalosan regisztrált 600 regöscserkész mellett legalább ugyanennyien lehettek a még nem regisztrált regösök is, így a mozgalom csúcspontján a létszámot 1000–1200 főre tehetjük.

¹¹ Magyar Cserkész, XXIII. évf. 15. sz. (1942. április 15.) 5–6.

¹² Teleki Pál (1879–1941) geográfus, egyetemi tanár, politikus, miniszterelnök, tiszteletbeli főcserkész

¹³ Várnagy-Páva (1994)

¹⁴ Jánosi (1974) 113.

Regöstüzek lobbannak szerte a nagyvilágban. A második világháború után külföldre szakadt cserkészek és vezetők között szép számmal akadtak gyakorlott regöscserkészek. A cserkészgócponatok kialakításával egy időben megkezdődött a regölés, a regösséget beépítették a cserkészprogramba mint a magyarság megőrzésének leghatékonyabb módját. Regöstáboraik egy-egy néprajzi táj köré szerveződtek, melyekben igyekeztek megélni annak az egységnek az életét. Ehhez néprajzi, népdalos füzeteket is kiadtak.

A Clevelandi Cserkész Regös Csoport napjainkban

Észak-Amerikában betlehemezni jártak. A Sík Sándor cserkészparkban valóságos kukoricatörés, tengerihántás, szüret, szőlőpréselés, szüreti mulatság adta egy regös tábor anyagát. Miközben a kéz dolgozik, népdalokat, balladákat, meséket tanul, gyakorol a cserkész.

A külföldi magyarság elismerte, hogy a magyar népi kultúra ápolásában a cserkészlet járt és jár most is elől. A negyvenes évek végén ez az irányzat sokak

számára szokatlan volt. Legtöbbször ellenségesen, viszolyogva fogadták. Az évtizedek alatt a közönség ízlése átformálódott. A népdalt és a népi táncot a külföldi magyarság széles rétegei szívükbe zárták. Ma már aligha képzelhető el ünnepély népi műsor nélkül. Énekkarok, tánccsoportok alakultak. A cserkészlet elszánt akaratából megvalósult valami szép, ami népi és magyar.¹⁵

Újrakezdés. Az 1980-as évek végén Csizmazia András, feleségével, Mártával és családjával vette vállára a hazai regöscserkészlet újjászervezésének ügyét. Kihívás volt a diktatúra mindenféle közösségi szövetet fölszámolni akaró időszaka után a hagyományozó kultúra területét föl vállaló regöscserkészlet újraépítése. A cserkészlet hazai szüneteltetése alatt döntő jelentőségű volt a hetvenes években megszületett táncmozgalom. Ennek elindításában meghatározó szerepet játszottak olyan regöscserkész-műlttal rendelkező táncosok, mint Martin György, Timár Sándor, Novák Ferenc és a Pesovár fivérek.

1989-ben Esztergomban, a Ferences Gimnáziumban gyűltek össze először az újjáalakulást követően, hogy majd fél évszázados szünet után folytassák a regös munkát. Itt fogalmazódtak meg Andrásfalvy Bertalan *Hagyományozó kultúra és írásbeliség* című előadásának iránymutatása nyomán azok az alapelvek, amelyek a magyar népi értékekre támaszkodva útjukat kijelölték. Andrásfalvy szerint az ember az írásbeliséggel fokozatosan arra az útra tért, hogy

¹⁵ Morvay (1989) 75–85.

mindent fejben éljen át. A cserkészletben pedig visszanyúlva a népi gyökerekhez az átvett tudás teljes emberi lényünkkel történik.

„A néphagyomány legfontosabb eleme, egyben a legszívósabb és legnehezebben pusztítható eleme az anyanyelv. Nemcsak a beszélt nyelv része a hagyománynak, hanem az érzelmek, indulatok nyelve, szimbólumrendszere is. A dalnak, a zenének, a mozdulatnak, a táncnak, a formák és színek használatának, a nagy és nehéz életpillanatok megélésének, megünneplésének, és a szokásnak is van nyelve. Ez a művészetek nyelve. Mennél jobban ismerem, sajátítottam el ezt a nyelvezetet, annál jobban tudom megélni, kifejezni, kezelni indulataimat, érzéseimet. A feladat ennek az anyanyelv-együttesnek a gyakorlás általi elsajátítása.”¹⁶

Az újrakezdés éveiben elsősorban a nyári táborok keretében folyt a regös-munka, amelybe a külföldi magyar cserkészknél kialakított táborok tapasztalatait is beépítették. A tábor tematikailag a népdalra, a néptáncra és a kismesterségekre épült. Az első hívószóra sokan segítő kezet nyújtottak, akiknek a szakmai színvonal biztosításában elévülhetetlen szerep jutott: Budai Ilona lelkesen vette ki a részét a népdalok tanításából és szakmai előadók szervezéséből, Berecz András pedig meséivel a humort, énekeivel az eredeti előadás gyönyörűségét, a hitelesre döbbenés élményét hozta közénk.

Esténként a klasszikus cserkész-tábortüzek helyett táncházak szerveződtek, ezek olyan mintát adtak, melyet teljes természetességgel lehetett beépíteni a cserkész-keretek közé. Itt a gyűjtött népdalokat és néptáncokat, valamint a népmeséket különös átéléssel adták át az együtt élő közösségek.

A regös vezetőbizottság kinevezett Csizmazia Andrászt bízta meg a Magyar Cserkészszövetség az 1991-ben, Koreában megrendezett XVII. világdzsembori kontingensének összeállításával és vezetésével. Az 1947-es francia dzsembori után ez volt az első alkalom, hogy magyar cserkészek újra megjelentek a cserkész-világtalálkozón. A főleg regöscserkészekből álló 17 fős kontingens a IV. altábor magyar jellegéről is gondoskodott. Több színpadon is fellépett maroknyi táncos csoportjuk. A magyar regösök néptáncbemutatóját látta és nagyra értékelte a világcserkészet főtitkára és a szintén cserkész svéd király is.

Fontos vállalkozás volt a *Fúvom a dalt* című regös kazetta és füzet megjelentetése, melynek anyagát Budai Ilona válogatta és énekelte. Számos cserkészközösséghez sikerült eljuttatni ezt a kiadványt határainkon innen és túl.

Címlapon a koreai dzsemborit megjárt regöscserkészek

¹⁶ Andrásfalvy (1998) 8–10.

A létszámban egyre bővülő és korosztályban is egyre színesedő táborok mellett regös tematikájú hétvégék szerveződtek szerte az országban: a Sziget-szentmiklósi és a Városmajori Regösnapok, a regös népfőiskola, a Dunaföldvári Szüreti Bál vagy a Visegrádi Regös Bál csak néhány jelentősebb, amelyek közül többet a napjainkban is megszerveznek.

Meghatározó, elemi élményként hatottak a gyimesvölgyi csángókkal együtt végigjárt csíksomlyói zarándoklatok vagy az 1996-ban Gyimesbe szervezett regöstábor, ahol a munkát, a dalt és a táncot a helyiekkel együtt élhették át a regöscserkészek, megértve ezek összetartozását, egységét.

A regöscserkészlet szerepe, küldetése napjainkban. Az elmúlt harminc évben hazánk valamennyi szegletében megfordultak a regöscserkészek Fehérgyarmattól Vasvárig, Szécsénytől Sellyéig. Bár mindenhol nyomot hagytak lelkesedésükkel, vidámságukkal, életszeretetükkel, az egykor fontos közreműködés a társadalmi szakadékok áthidalásában mára aktualitását veszítette, és a paraszti kultúra megismerésére sem adódik már közvetlen mód. Ezek a falusi életvitelből nagyrészt kivestek, utolsó hírmondói

Népi kismesterségek gyakorlása
kézműves mesterektől

már leginkább csak mesélni tudnak erről a világról, de öröndetes, hogy a hazai néprajztudomány az elmúlt évtizedekben ezeket a tárgyi és szellemi értékeket összegyűjtötte, rendszerezte.

A regöscserkészlet elsődleges célja így a jellemnevelés, hiszen a cserkészletben minden ezt szolgálja. Nagyon fontos, hogy az együtt töltött idő alatt a fiatalok olyan meghatározó élményeket kapjanak, amelyek által értékrendjükbe, ízlésükbe épülhet be a paraszti kultúra szeretete.

A keretmesés cserkész módszer segít a tudásanyag befogadásában, élményszerűvé téve azt

Kompetenciákat igyekszünk fejleszteni, hogy képessé tegyük a gyerekeket arra, hogy a magyar népi kultúra elemeit örömmel, jókedvvel, magabiztosan megélik. Tudjanak egy táncban viselkedni, táncolni, ismerjék fel a népzeneket, tudjanak néhány kézműves alapfogást, értékeljék a kézműves termékeket, ismerjenek minél több hiteles, eredeti népdalt. Ehhez nagyon

fontos, hogy emberileg és szakmailag hiteles személyekkel találkozzanak a regőstáborok során.

Nekünk, magyaroknak összehasonlíthatatlanul nagyobb, változatosabb hagyományozott kultúrkincsünk van, mint más európai nemzeteknek. Így lehet a magyar regőscserkészet egyedülálló világszerte. Mi el tudunk menni az adott néprajzi tájra, és meg tudtuk szólítani az ott élőket és a területtel foglalkozó néprajzosokat, előadókat. Táborainkba az egész Kárpát-medence területéről toborozzuk a résztvevőket, hogy a tanult ismereteket minél szélesebb körben tudják továbbadni.

Sokakra gyakoroltak a táborokban megszerzett élmények olyan mély hatást, hogy választott hivatásukkal ma is a magyar népi kultúrát szolgálják múzeumigazgatóként, kulturális szervezőként, népzenezőként, néptáncosként, kézműves mesterként vagy néprajzusként.

Miért jó regőscserkésznek lenni? A regőscserkészet magyarságunk megélésének teljesebbé tételéhez segít. Sokszor beszélünk magyarságtudatról, de a regősség lényünk egy mélyebb rétegét érinti meg. Magyarul beszélni (ha nem is könnyű, de) meg lehet tanulni egy idegennek is. Hogy magyarul érezzünk, ebben jelentenek hatalmas lehetőséget a regős közösségekben az együtt énekelt népdalok és együtt táncolt táncok. Ezt igazolja, hogy nagyon sok regőscserkész úgy fogalmaz, hogy amint véget ér a regőstábor, kezdi várni a következőt.

Felhasznált irodalom

Andrásfalvy (1998)

Andrásfalvy Bertalan, *A néphagyomány oktatásának távlatai*, in: Karácsony Molnár Erika – Kraiciné Szokoly Mária (szerk.), *Hon- és népismeret, néphagyomány az oktató-, nevelőmunkában*, Budapesti Tanítóképző Főiskola, Vác, 8–10.

Bárdos (1929)

Bárdos Lajos (szerk.), *101 magyar népdal*, Budapest, Magyar Cserkészszövetség.

Gellért (1995)

Gellért Sándor, *Karácsony Sándor szekerében*, Vigántpetend, Magtárstúdió.

Gergely (1989)

Gergely Ferenc, *A magyar cserkészet története 1910–1948*, Budapest, Göncöl Kiadó.

Hatvany (1994)

Hatvany László, *Karácsony Sándor pedagógiai írásából. 9 tanulmány, 1922–1946*, Pécel, Csökmei Kör.

Jánosi (1974)

Jánosi Sándor, *A regőscserkészet szerepe a magyar néptáncmozgalom kialakításában*, kézirat, magántulajdon.

Karácsony (1930)

Karácsony Sándor, *Regös Káté*, Budapest, Magyar Cserkészszövetség (a Táborozási Segédlet II. része).

Kardos (1987)

Kardos D. László, *A magyarországi néptánc-folklorizmus kérdéséhez*, Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem (Folklór és etnográfia 31.)

Morvay (é. n.)

Morvay Péter, *Regöscserkész – munka*, kézirat, Magyar Cserkészszövetség, 1942.

Morvay (1989)

Morvay Péter, *A regöscserkészzet*, in: Zombori István (szerk.) *Magyar cserkészzet – Világcserekész*, Szeged, Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, 75–85.

Sík (1930)

Sík Sándor, *A cserkészzet*, Budapest, Magyar Szemle Társaság

Tóth (2019)

Tóth Arnold, *A regöscserkészzet története (1920–1948)*, kézirat, megjelenés alatt a Magyar Cserkészszövetség kiadásában.

Vitányi (1964)

Vitányi Iván, *A magyar néptáncmozgalom története 1948-ig*, Budapest, Népművelési Intézet.

Ábrajegyzék (megjelenési sorrendben)

1. Magyar Cserkész XX. évf. 19. sz. (1939. június 15.) 4
2. Márton Lajos, *Jubileumi Márton-album. 1906–1936*, Budapest, Klösz György és fia (1936)
3. Magyar Cserkész XXII. évf. 9. sz. (1941. január 15.) 9.
4. <http://www.clevelandregos.org/photos/2013-jul-smithsonian/> (letöltés időpontja: 2019. november 7.)
5. Magyar Cserkész XXX. évf. (1991. november)
6. Regös Alapítvány archívuma, Fotó: Szabó Máté Lajos
7. Regös Alapítvány archívuma, Fotó: Végh János